staatsrecht in anti-revolutionairen zin, zooals dit nader door Groen in zijn „Bijdrage" is ontwikkeld.

Voor Godsdienst, gezag en vrijheid kwam de grondlegger der Anti-Revolutionaire Partij op. Want, zoo schreef hij: „zonder Godsdienst kan er geen wezenlijk gezag; zonder gezag geene wezenlijke vrijheid bestaan".

En hij betoogt dan verder: „Zoodra de Overheid niet meer op het terrein der revolutie zal staan, is zij in de mogelijkheid, zonder eenig gevaar, ruimschoots deze vrijheid, zonder welke er geene regelmatige ontwikkeling der Natie kan zijn, te verleenen; en, wat meer zegt, zij kan ook die vrijheid eerbiedigen welke voor iederen mensch, onder elken Staatsvorm, de meest belangrijke is. Ik bedoel de vrijheid van geweten; gelijk zij de vrijheid van drukpers, de vrijheid van Godsdienstoefening, de vrijheid der Kerk, en de vrijheid van Onderwijs omvat".

Groen wenschte — al had hij geen haast — inderdaad Grondwetsherziening, doch het doel, waarop het oog gericht moest zijn, was „de Grondwet, in zoo ver zij de uitdrukking is der liberale begrippen, die uitdrukking te doen worden der nationale regten; met andere woorden, haar te zuiveren van den revolutionairen zuurdeesem, waarmede zij in meer dan één opzigt is doortrokken".

Dit doel — Groen wist het wel — zou echter alleen bereikt kunnen worden, indien er in de geestesgesteldheid van het volk een omkeer kwam. En hij merkte dan ook op:

„Belofte van handhaving en poging tot herziening beteekenen niets, ten ware men terugkeert tot de leer welke in Gods wil den oorsprong van regt, gezag, en vrijheid, den grondslag der Maatschappijen, en het rigtsnoer der Overheid vindt. Zoodra men dit rustpunt heeft, zal men goede wetten niet slechts kunnen maken, maar ook ten uitvoer kunnen leggen".

Niet het minst belangrijk nog voor dezen tijd is de waarschuwing, welke Groen in het laatste hoofdstuk, in zijn „Besluit", richtte tot de Regeering, tot de Staten-Generaal en tot het Nederlandsche Volk.

Aan het adres van de Regeering merkte hij o. m. op: „Hier te lande is de Regeering zwak of sterk, naarmate zij hare kracht in milde en vrijzinnige begrippen, of in Christelijke en historische beginselen zoekt".

De waarschuwing, welke de loop der gebeurtenissen in het midden der vorige eeuw, voor de Staten-Generaal inhield, gaf Groen als volgt weer:

„Men verbeelde zich niet dat het gevaar enkel Koningen en oude Stamhuizen geldt. Nadat eenmaal het revolutie-beginsel ten grondslage der Staatsinrigting was gelegd, hebben de omwentelingen zich dikwerf en doorgaans bij verandering der Overheid bepaald, met zeer geringe wijziging der gansche organisatie van den Constitutioneelen Staat. Meestal was er eenvormigheid, ook onder schijnbare afwisseling der vormen; overneming der nalatenschap van het gevallen Bewind, met belofte van meer vrijheid, of glorie, of kracht; ter zijdestelling van allen wezenlijken invloed der Natie, op grond dat zij genoeg aan de Constitutionele waarborgen had. Dit zal niet zoo kunnen voortgaan op den duur. Europa snelt, naar het schijnt, wederom een ander soort van omwenteling te gemoet. Het Constitutioneel Gouvernement, vroeger het voorwerp, ik mag bijna zeggen, van aanbidding, is bij de meesten geheel in minachting geraakt. En zou die minachting niet grootendeels uit het verlamd zijn van de groote drijfveer der machine, dat is, uit de slapheid der Nationale Vertegenwoordiging, uit hare krachteloosheid ten goede, worden verklaard?"

Ernstige woorden, welke ook voor dezen tijd geschreven zouden kunnen zijn. Hoe ernstig de toestand ook was, toch was Groen van oordeel, dat de moed nog niet behoefde verloren te worden. En hij merkte iets verder dan ook op: „Het jaren lang verzuimde kan wellig nog worden hersteld. Als de leden zich bedienen van hunne regten ter vervulling van hunne pligten. Als zij hunne talenten dienstbaar maken aan de bevordering der Nationale belangen. Als zij, ook in de behandeling der aangelegenheden van den Staat, zonder vrees en zonder overdrijving, in den krachtigen zin des woords, Nederlanders en Christenen zijn".

Ten slotte had ook de natie aan waarschuwing behoefte. Donker toch was het verschiet. Dreigende tweedracht, toenemend gebrek aan zedelijkheid, aan godsdienstigheid, aan Christelijk geloof. 's Lands financiën ontredderd. Naburen, vijandig, naijverig, heerschzuchtig.

Waarlijk, indien men den toestand en het gedrag der natie bij haar geschiedenis en roeping vergeleek, was het alsof ook de laatste bemoedigende gedachte zou ontzinken.

De weldadigheden Gods over Nederland waren vele geweest. „Zouden er in Nederland minder teekenen dan te Capernaüm zijn geschied?" zoo vroeg Groen. En hij voegde er aan toe: „Laat ons niet vergeten dat er een einde aan Gods langmoedigheid, een begin Zijner oordeelen is, niet ter beproeving, niet ter loutering meer, maar ten verderve; dat er, voor Natiën, zoowel als voor personen, die het Evangelie gekend hebben, schatten Zijner liefde, maar ook schatten Zijner langgelergde geregtigheid zijn".

Terstond daarop laat hij dan hooren de vragen aan het begin van dit artikel geciteerd, met het daarbij vermelde antwoord.

En wat is dan de dubbele verplichting en verantwoordelijkheid, welke in het bijzonder de Christenen hebben?

„Het gebed is de eerste hunner pligten, en de grootste dienst welke zij aan het Vaderland kunnen bewijzen.... Ja, het krachtig gebed eens regtvaardigen vermag veel; doch, wanneer God de middelen schonk, wordt de werkzaamheid niet buitengesloten, wat zeg ik? zij wordt ondersteld, geheiligd, verdubbeld. Bidt, als of ge niets; werkt, onder opzien tot den Verhoorder des gebeds, als of ge alles kunt verrigten".

Indien de Christenen hun plicht zouden doen, zouden zij de uitkomst ook aan God kunnen overlaten. Alleen dan zouden er ook in de toekomst nog lichtpunten zijn. Want, zoo besloot Groen zijn „Bijdrage", „wat, bij Christelijken zin, een ootmoedig en heilbegeerig Nederland zou kunnen worden, dat berekene hij die de uitgestrektheid van Gods beloften aan Natiën die Hem dienen, berekenbaar acht. Gelukkig Nederland.... indien het behoefte gevoelt om weder te keeren tot den God wiens duizendwerf verbeurde gunst misschien nog voor ons weggelegd is; indien het leert dat elke ware herziening der Grondwet met het aannemen van Gods wet begint; indien het, door schuldbesef en aanbidding, zich het uitzigt opent om, gespaard en gelouterd, een toonbeeld van Gods genade te zijn, tot in de verste nakomelingschap".

Zoo spreekt Groen van Prinsterer nog in dezen tijd tot allen die het zich tot plicht rekenen op staatkundig terrein den strijd aan te binden tegen ongeloof en revolutie en om uit te dragen de banier, waarin geschreven staat: Tegen de Revolutie het Evangelie!

A. R. DE KWAADSTENIET.

UIT DE HISTORIE

Dr A. Kuyper over de Belijdenis.

II.

Het eerste wat we van Kuyper willen vernemen is zijn visie op het ontstaan van de belijdenis der Kerk. Met name zal ons belang inboezemen zijn kijk op de taak, den invloed der theologische wetenschap daarbij.

Daarover sprekend, keert Dr Kuyper zich met kracht tegen de opvatting, dat het assimileeren en reproduceeren van de waarheid der Schrift aan de wetenschap als zoodanig zou overgelaten zijn.

Neen, dat is de taak der Kerk.

In haar is een geestelijke werkelijkheid, een geestelijk leven, gewrocht door den Heiligen Geest, Die in haar woont en haar nu in de geestelijke ontwikkeling leidt. En tegelijk is in de Kerk, in verband mèt, en als gevolg vàn dat eerste, een verlichting, eveneens een werk van den Heiligen Geest, Die daardoor een geestelijk inzicht geeft in de geopenbaarde waarheid Gods. Deze beide, die geestelijke werkelijkheid en die geestelijke verlichting, niet gezien als individueele gaven, maar als geschonken aan, en werkende in de gansche Kerk, zijn de subjectieve voorwaarden van het belijden, en dus van de dogmavorming der Kerk.

Ware nu de assimileering en reproductie van den waarheidsinhoud der Heilige Schrift aan de wetenschap, als zoodanig, overgelaten, zoo zou het de taak van deze groep (van dogmatologische vakken der theologische wetenschap, C. V.) zijn, om suo marte den inhoud der Openbaring te voorschijn te brengen, haar „begriffsmässig" te ontleden, en het ontleede systematisch te ordenen. Zóó intusschen staat de zaak niet, en kan ze niet staan, wijl de geopenbaarde waarheid alsdan een loutere abstractie zou moeten wezen. Dit echter is ze geenszins. De geopenbaarde waarheid staat in verband met de geestelijke realiteit, waarvan ze den logischen inhoud uitspreekt. Dit nu maakt, dat ook de Kerk van Christus, waar ze deze waarheid erkent en in zich opneemt, dit niet doet door middel van een abstractie, die afgescheiden is van haar geestelijk leven, maar zóó, dat ze geestelijk eerst de realiteit, waarvan deze waarheid de uitdrukking is, grijpt; alsnu door de geopenbaarde waarheid deze mystieke realiteit voor zich verklaard vindt; en op grond van dezen concursus deze waarheid tegelijk beleeft en belijdt. Het geestelijk leven in de Kerk van Christus is alzoo de realiteit, waardoor subjectief de waarheid der Openbaring gedragen wordt, en slechts voor zooverre haar belijdenis door dezen geestelijken achtergrond gesteund wordt, kan gezegd, dat ze den inhoud der Openbaring in zich heeft opgenomen, en alzoo in staat is om haar te reflecteeren [1]).

Wanneer Kuyper hier spreekt van de Kerk, dan bedoelt hij daarmee de Kerk in haar institutaire gestalte.

Bestond nu de Kerk alleen organisch, en niet ook institutair, zoo zou dit geestelijk inzicht in de waarheid geen ander steunpunt vinden dan in de publieke opinie der Christenheid, en juist deswege vaag van vorm blijven, en elke scherp geformuleerde uitdrukking derven. De stroom der belijdenis zou aldoor troebel blijven; elke poging om tot op den bodem van dezen stroom te zien zou falen; en nimmer zouden zijn wateren als kristal voor ons schitteren kunnen. Dit werd eerst mogelijk door het institutaire optreden der Kerk, voorzien met haar van Christus ingestelde ambten, en aldus in staat om op Concilie en Synode te belijden met eenparige stem. Stonden nu deze ambten en deze Conciliën buiten het regiment van den Christus en evenzoo buiten de leiding van den Heiligen Geest, dan zou dit tot niets leiden. Maar nu, zoo dikwijls de Kerk van Christus vergaderd is, ook de in haar wonende Heilige Geest zijn tegenwoordigheid doet gevoelen, verkrijgt zulk een uitspraak van de institutaire Kerk een hooger en ander karakter dan de uitspraak van een vergadering van geleerden... Met het Gutachten van een facultelt, met het besluit van een vergadering van schoolgeleerden, of met de opinie van een enkel theoloog, mag zulk een dogmatische fixeering nooit op één lijn worden gesteld. Ze komt op uit andere motieven, er werken andere factoren op in, en ze vindt op gansch andere wijze ingang [2]).

De belijdenis der Kerk, of, wat hetzelfde is, de dogmata der Kerk moeten nooit op zichzelf worden gezien. Ze zijn de vaststelling van wat de Kerk als inhoud van Gods Openbaring greep. Zij blijven steeds de levende weergave dier Openbaring. Ze geven alleen het altijd levende Woord Gods in de taal der Kerk van Christus. Ze hebben dus ook een geheel ander en een veel geringer gezag dan de Heilige Schrift.

Wel moet dus gewaakt tegen elke poging, om aan zulk een dogmatische fixeering, buiten verband met de Heilige Schrift, als ook haar principium, een met de Schrift gelijkstaand gezag toe te kennen. Dit ware den stengel afsnijden van zijn wortel. Gelijk de Schrift altijd primair is, zoo blijft de dogmatische fundeering altoos secundair. Het relatieve blijft ook hier steeds zijn steunpunt vinden in het absolute. Maar is eenmaal, ten gevolge van allerlei antithese en worsteling, het in de organische Kerk schuilende besef van de waarheid tot institutaire belijdenis gekomen, dan is die belijdenis niet de vrucht van wetenschappelijk onderzoek, noch van abstract intellectueele inspanning, maar dan is in deze dogmatische fixeering het inzicht in de waarheid der Openbaring, voor zoover dit gegund wordt, eene gave, die van Christuswege door den Heiligen Geest aan de Kerk toekomt, en alzoo blijvende waarde bezit [3]).

Denkt men zich toch die dogmata als op zichzelf staande formulen, dan zijn het niets dan abstracties. Feitelijk daarentegen zijn de Dogmata levende planten, die haar vertakkingen in geheel het historisch verleden hebben, en met haar wortelen vastliggen in de Heilige Schrift... De Kerk belijdt haar belijdenis, en gelooft haar Dogma, niet omdat het alzoo in haar Formulieren van eenigheid staat, maar overmits ze vaststaat in de overtuiging, dat alzoo de Waarheid is, die ons in Gods Woord is geopenbaard. Niet de Confessie zelve, maar de Schriftuurlijke Waarheid, gelijk ze die in haar Confessie uitspreekt, is de inhoud van haar belijdenis. Het is en blijft alzoo de Heilige Schrift, die als principium unicum Theologiae (eenig beginsel der theologie) vlak onder de belijdenis ligt, en in die belijdenis moet uitkomen [4]).

Wie zoo spreekt ziet de belijdenis der Kerk op een totaal ander niveau dan de wetenschap der theologie. De belijdenis gaat in waarde ver uit boven die wetenschap. Ze ligt in een andere „wereld". Ze heeft een geheel ander gezag. Ze is het eigendom der Kerk! Ze eischt dus ook een andere, een eigen interpretatie.

Wel heeft de Kerk bij het vaststellen van het dogma gebruik gemaakt van het licht, dat door wetenschappelijke studie reeds ontstoken was. Maar nooit heeft de Kerk het zoo gezien, dat haar dogma door de godgeleerden als zoodanig geformuleerd en door haar als resultaat van wetenschap eenvoudig kon overgenomen en geregistreerd worden. Het dogma ontstond uit zeer onderscheiden factoren. Namelijk:

1o. uit den strijd, die in den boezem der Kerk door de antithese van de leugen gewekt was; 2o. uit het geestelijk proces, dat de Kerk ten gevolge van dien strijd doorliep; 3o. uit het ambt, dat als zoodanig, tot het geven der beslissing werd opgeroepen; en 4o. uit de leiding des Heiligen Geestes, in de gebondenheid aan het Woord. De vrucht der wetenschap was dus slechts voor een deel in de formuleering van het Dogma werkzaam, en nevens deze vrucht der wetenschap werkten allerlei andere factoren, die niet uit de wetenschap, maar uit de wereld, uit de Kerk, en uit den hemel, als we ons zoo mogen uitdrukken, op de formuleering van het Dogma invloed oefenden. Vandaar dan ook, dat het Dogma niet gewacht heeft, tot de wetenschap met haar resultaten gereed was, maar dit resultaat vooruitliep, en eerst door zijn fixeering de wetenschap in het rechte spoor heeft geleid. En als zoodanig nu ligt het Dogma niet in de wetenschap, maar staat als phaenomenon buiten haar, en kan als zoodanig object zijn van het wetenschappelijk onderzoek [5]).

Of, om het in wat meer populaire taal samen te vatten: de Heere Jezus gaf aan Zijn Kerk de zeer gewichtige taak

> om den inhoud der Heilige Schrift op te nemen in het menschelijk bewustzijn; in dat bewustzijn met de leugen, die er tegenover staat, te laten worstelen; en als vrucht van deze worsteling tot een zoodanige Belijdenis van het goddelijk mysterie te geraken, dat ze als uit ons menschelijk bewustzijn wierd teruggegeven; en wel teruggegeven in zulk een taal en in zulke bewoordingen, als, ter afwering van elke ketterij, door ons menschelijk bewustzijn geëischt wierd.
>
> En meen nu niet, dat deze arbeid der Christelijke Kerk om, tegenover de leugen en ter afsnijding van alle ketterij, den inhoud der Heilige Schrift uit het menschelijk bewustzijn te reproduceeren, **alleen een inspanning van het denken vorderde en dus uitsluitend op de kracht der hersenen en de studie der geleerden aankwam. Zoo lag het volstrekt niet.** Integendeel is de Belijdenis der waarheid nooit één enkele stroospier verder gekomen, zoolang het een steekspel tusschen de godgeleerden bleef en eerst dan, als heel de kerk, in al haar rangen en standen aan zulk een strijd deelnam, en al het volk er over sprak en er over dacht en er in meêleefde, ja, als ten slotte de volkstoestand er door beheerscht en de internationale verhoudingen er naar geregeld **wierden, eerst dan is er winste voor de Belijdenis** tegenover de ketterij geweest [6]).

Een Confessie wordt dan ook steeds in den nood der Kerk geboren en is alzoo

> in haar kern nooit een theologisch opstel, maar een noodkreet der ziel en een kreet van verrukking over de grootheid van Gods ontfermingen.
>
> Men gaat daar niet zoo eens voor zitten; men benoemt daar geen Commissie voor; men pluist dat niet uit.
>
> Neen, zulk een Confessie is voor den Gereformeerde poëzie, een lied der ziele, een kunststuk, product van Geestes-genie in de ziel van een daartoe door God bereid instrument.
>
> Er is niet een zekere heer De Bres, die zeker opstel van artikelen samenlijmt en dit nu aan een Synode toezendt, om het te laten keuren. Neen, maar er is de levende God, die zich ontfermt over zijn wegzinkende Kerk, en nu een De Bres doet geboren worden en hem tot een instrument bereidt en met zijn Geest in hem werkt, en er het geloofslied in artikel-strophen uit doet komen, en het nu aan zijn Kerk brengt en tot haar spreekt: „Ziehier het woord naar uw hart"! [7])

Samenvattend kunnen we dus Kuypers opinie als volgt weergeven:

1o. De Kerk, speciaal in haar geïnstitueerde gestalte, assimileert en reproduceert den waarheidsinhoud der Heilige Schrift en fixeert die in haar dogma of belijdenis.

2o. De Kerk spreekt in haar belijdenis steeds de Waarheid der Schrift uit; de Schrift „ligt onder" en „klinkt door" de belijdenis.

3o. Deze daad der Kerk is naar haar aard niet wetenschappelijk van karakter.

4o. Het resultaat van die daad is dus ook uiteraard niet een wetenschappelijke theorie.

5o. Wel heeft de wetenschap invloed op deze belijdenisfixatie, doch slechts een invloed, ten deele naast, ten deele beneden die van andere factoren.

6o. Hieruit volgt, dat de belijdenis gezag heeft over de wetenschap en niet de wetenschap over de belijdenis.

7o. Eveneens volgt hieruit, dat de belijdenis nooit mag geïnterpreteerd worden naar een wetenschappelijke theorie.

8o. En tevens, dat de belijdenis als geloofsbelijdenis der Kerk geïnterpreteerd moet worden. Deze interpretatie draagt een historisch karakter, want nagegaan moet worden hoe de Kerk zelve, blijkens haar eigen uitspraken en handelingen den inhoud van de belijdenis heeft verstaan en welk gezag zij aan haar belijdenis heeft toegekend.

H. C. V.

1) *Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid* ² III, p. 352. Enkele cursiv. zijn in de citaten aangebracht.
2) Idem, p. 353/4.
3) Idem, p. 354/5.
4) Idem, p. 408/9.
5) Idem, p. 359.
6) „De Heraut", No. 486, 17 April 1887.
7) *Revisie der Revisielegende*, p. 80.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Beteekenis van het milieu.

Blijkens den ijver voor de oprichting van Christelijke Scholen is er onder ons wel een erkennen van den invloed van het milieu. We stichtten die scholen toch niet alleen, omdat we alleen een anders georiënteerd onderwijs voor onze kinderen begeerden, maar ook, omdat we dat onderwijs wilden gegeven zien in een ander milieu, in een andere sfeer. De gedraging van de onderwijzers, de geest onder de leerlingen onderling, dat alles achtten we van meet af voor de kinderen van groot belang. Daarom is onze school nooit een copie van een neutrale school, plus nog het vak Bijbelsche Geschiedenis. Niet alleen de leer, ook de beleving van ouders en onderwijzers is in de opvoeding van groot gewicht.

Daarom dienen we er ons ook terdege rekenschap van te geven, welke de meest invloedrijke milieu-factoren zijn. Vooral is dat noodig, wanneer we met moeilijk opvoedbare kinderen te doen krijgen. We hebben dan, evenals de arts bij een lichamelijk kranke, ons de vraag te stellen, welke oorzaken er voor het kwaad bestaan. Daarvoor moeten we dan allereerst met de huiselijke toestanden op de hoogte zijn. Heeft zoo'n kind b.v. een stiefvader of een stiefmoeder, of zijn beide ouders vroeg gestorven en wordt het in een inrichting opgevoed? Het antwoord op deze vragen moet al van bijzonder groot gewicht worden geacht.

Zoo is in onze dagen ook van groote beteekenis, wanneer de vader is gemobiliseerd en moeder zich dus alleen voor de taak der opvoeding ziet gesteld. Merkwaardig is ook de grootte van het gezin. De kinderen uit kleine gezinnen leveren vaak meer moeite op, dan de kinderen uit groote gezinnen, die zoo dagelijks weg niet met veel pretenties voor den dag behoeven te komen.

't Spreekt wel vanzelf, dat de economische toestanden in dezen ook een invloedrijk woord mee spreken. Is vader veel van huis? Gaat hij 's morgens al vroeg weg en komt hij laat thuis? Of is hij misschien van Maandag tot Zaterdag afwezig. Een bedrijf aan huis is ook van invloed. Dat brengt de kinderen vaak met heel wat menschen in aanraking. En ieder weet, van welke beteekenis het is, wanneer moeder ook een deel van den dag of een deel van de week de deur uit moet, om nog wat bij te verdienen. Ook de ruimte van de woning, de gelegenheid voor arbeid en spel en ook de inrichting van de slaapplaatsen zijn belangrijke milieu-scheppende factoren.

Verder wijzen de mannen, die deze dingen aan een nauwkeurig onderzoek onderworpen hebben, ons op de beteekenis van het wonen in de stad of in het dorp. Meent men wel eens, dat de stad als woonplaats maar veel voor heeft, men mag toch niet over het hoofd zien, dat het dorpsmilieu dichter bij de natuur en bij de natuurlijke verhoudingen leeft, al zijn daarin ook wel weer nadeelen te vinden.

Veel invloed moet zeer stellig worden toegekend aan den geest in het gezin. We denken daarbij eerst aan de wijze, waarop de ouders met elkaar leven. Is daar de geest van liefde en vertrouwen, van verdraagzaamheid en toewijding, of hapert daar wel eens wat aan? Hier is de wondeplek van menig modern gezin, waar ten slotte echtscheiding gevolgd is. Wie wel eens met kinderen uit dergelijke gezinnen gesproken heeft, weet, hoe schadelijk de tooneelen, die den kinderen niet altijd gespaard bleven, gewerkt hebben. 't Is zeer diep te betreuren, dat niet alle gezinnen, die zich met den naam Christelijk willen sieren, van deze smetten zijn vrijgebleven. Hier is een krachtige prikkel, om, al ware het alleen ter wille van de kinderen, bij elkaar te blijven, de kinderen een harmonieus, vredelievend milieu te bereiden.

Wat de kinderen ook dadelijk aan ons merken? Of we onze rechten en onze plichten in en voor de samenleving kennen en betrachten. Moeilijke tijden, als wij weer beleven, stellen in dit opzicht ook hooge eischen. Voegen de ouders zich gewillig onder de maatregelen van de distributie, doen ze van harte mee, wanneer er extra hulp moet worden geboden, dan krijgen de kinderen daardoor indrukken mee, die niet zullen nalaten, het geheele leven door, hun invloed te doen gelden.

Veel waarde moet ook worden gehecht aan de vraag, of de ouders veel belang stellen in de schoolprestaties van de kinderen. Is er nooit eenige belangstelling thuis voor wat op school gebeurt, dan verslapt ook gemakkelijk de ijver van de kinderen. Interesseeren de ouders zich voor de beroepskeuze en raadplegen ze ook daarin de school, dan worden deze twee belangrijke levenssferen van het kind al zeer dicht bij elkaar gebracht. En laten we nooit het belangrijke punt van den vrijen tijd vergeten. Sturen we de kinderen de deur maar uit, of zoeken wij hun nuttige bezigheid te geven? Zonder twijfel is hier een belangrijk punt voor het milieu dat wij scheppen.

En eindelijk komt de alles-beslissende vraag, hoe de religieuze verhoudingen in het gezin zijn: gebed, lectuur, zang, kerkgaan, verzorging der armen.

Hooren onze kinderen wel eens geestelijke gesprekken, of is het vaak erg alledaagsch, wat ze beluisteren? En verliest het gesprek na de preek zich nog in critiek op den dominé?

We hebben in de organisatie van ons Christelijk leven inderdaad rijke voorrechten. Kerk en school en vereeniging bieden gelegenheid, ook onze kinderen mee te doen leven in allen Christelijken arbeid. Welke rol zien ze ons daarin nu spelen? Genieten we maar alleen, of zien ze ons ook meeijveren? We mogen er gerust aan denken, dat een opbouwend milieu gevormd wordt, niet door een enkel zeer gepast woord, of door een zware vermaning, maar dat daaraan vooraf moet gaan een leven, dat getuigt van gehoorzaamheid aan de voor dat leven als geldig erkende wet.

Gr. G. MEIMA.

PERSSCHOUW

Graven aan het begin.

In „Opbouw" (vrijzinnig) lezen we:

> „Een ey is een nieu stenen graf. Dat daerin is, schijnt doodt, maer het en kan weeder leevende uytbreecken. Het is een beeldt van ons Heeren Verrijsenisse."

Met deze woorden gaf een Nederlandsche schrijver, vier, vijf eeuwen geleden, uiting aan zijn opvattingen over het ei. De gedachte, die hij uitsprak, was niet nieuw: Zij was al zoo oud als het Christendom zelf, ja, hoogstwaarschijnlijk gaat de symboliek van het ei: de opstanding van het leven uit een witmarmeren graf, tientallen eeuwen verder terug.

Een ei een graf?

Maar het graf pleegt aan het eind te komen, niet aan het begin.

Een critiek van Willem de Mérode.

In het roomsch-katholieke Tijdschrift „De Nieuwe Eeuw" lezen we volgend artikel onder den titel „Ongezouten critiek van Willem de Mérode":

> De dichter Willem de Merode, het vorig jaar gestorven, liet een rijk poëtisch oeuvre na, maar critieken schreef hij niet of weinig. Daarom is zoo merkwaardig een artikel, dat hij in 1937 heeft geschreven, met de bedoeling om het te publiceeren, maar dat toen niet gedrukt werd. Hij stelde het n.l. een van zijn vrienden ter hand, die om practische redenen de openbaarmaking uitstelde, maar nu, na zijn dood, geen redenen meer zag om het langer ongedrukt te laten. Het verscheen in de Maart-aflevering van „Groot-Nederland" en het blijkt een scherpe critiek te zijn op de literaire bedrijvigheid van tal van vertegenwoordigers der jonge Protestantsche letterkunde.
>
> „Het is, zoo schreef de Mérode, bij de groep christelijke letterkundigen tegenwoordig een vreemde boel. Houwink is zoo tuk op een zieltje, dat hij ieder die met een beetje pathos het woord „God" uitspreekt bij de christelijke litteratuur rekent. Slauerhoff is op een geweldig gedreven wind, veroorzaakt door Houwinks artikel en dat van Tom de Bruin, van uit „Opwaartsche Wegen" ten hemel gevaren, bij het geklank der snaren van Magdalena Ypma. Voorwaar, men wordt hier gemakkelijker zalig, en, wie weet, heilig, dan bij de Moederkerk. Verwey is voor Houwink nog niet heelemaal maar toch al een heel eind Christen. Er zijn wel verzen bij hem te vinden, die uit hun verband genomen, hem geheel zaligen.
>
> Langzaam maar zeker stuwt Houwink zijn tijdschrift naar de troebele wateren der humaniteit. Lees zijn artikelen in „O(pwaartsche) W(egen)", „Algemeen Weekblad" (voor Christendom en Cultuur) en de Utrechtsche bladen, en men staat verstelt hoe ver zijn slingerboog wel gaat. Van een recht, positief Christelijk gericht zijn is geen sprake.
>
> En de medewerkers? Ze kibbelen erover, of ze protestantsche jongeren of jonge protestanten zijn. Christelijk? Wie vraagt daar naar?
>
> Eekhout heeft op „het" boek van de protestantsche jongeren wel wijzelijk het woord christelijk weggelaten. Hij is immers zelf „op zoek naar God", als naar zoo'n soort zwevend schaakbord? Wel heeft hij een poos tusschen Prof. de Groot en Dr de Vrijer geloopen, maar hij is nu aangekomen in de litteraire Revue, waar niet veel van God, dan zijn negatie te vinden is.
>
> Het is zonderling, dat de chr. pers nog nooit ontdekt heeft, hoe weinig christelijks er in zijn boeken is. Ja, ja, God komt er in voor. Maar de duivel heeft evenveel Godsgeloof.
>
> Wilma verdrinkt ons in een teil vol wasige woorden. „Het gaat maar om het Koninkrijk, zie je?" Zegt u het maar wat dat is, zonder nadere definitie. „Het gaat maar om het Derde Rijk, zie je" zegt mij evenveel. Zonder verklaring is dit niets dan klare onzin. Het wordt tijd dat de oogen eens opengaan en ook deze romans eens op hun positief christelijk zijn onderzocht worden. Laat „De Standaard" dat eens doen.
>
> O, in veel verzen komt God en Christus wel voor, evenals in romans en novellen, maar nergens bijna durven deze menschen zeggen: „Jezus, uw verzoenend sterven blijft het rustpunt van mijn hart". Als Christus hun een baantje en een borrel verschaft is het allang goed. De Oxfordgroep en Möttlingen schijnen hen alleen te dienen om het aardsche leven beter en prettiger te maken. En de orthodoxen? Daar zijn de recepten van Magdalena Ypma goed genoeg voor. Ze worden gehaat met een volkomen haat. Het positieve is zoo lastig. Christus volgen, goed? Maar alsjeblieft geen kruis dragen; zoo gauw het tegen onzen wil en ons verstand gaat, vragen ze of God misschien de duivel niet is. Daar is tenslotte nog de criticus Meertens die zijn peetekind Leo van Breen in de chr. litteratuur wou inleiden. Maar deze jonge man was van het christelijke noch van Meertens gediend en verliet beiden.
>
> Het is goed om andersdenkenden niet hard af te stooten, het is goed hen desnoods door plaatsing van hun werk te helpen, maar we moeten ze niet met geweld tot christenen maken, waar ze vaak zelf om lachen. Wie zoo doen, zijn geen leiders voor onmondigen, maar een gevaar; ze helpen van den wal in de sloot. De christelijk protestantsche litteratuur zal nooit iets worden, tenzij er bezinning komt, op het eigen en op het gemeenschappelijk geloof. Geen marchandeeren. Beter alleen op den brandstapel dan samen aan een fuif. Het is voor hen zelf èn voor onze geheele letterkunde te hopen, dat de christelijke litteratoren, zij het protestantsch jong óf jong protestant deemoedig wor-